

Данильян О.Г.,
НДІ державного будівництва та місцевого
самоврядування АПрНУ, завідувач сектором
проблем формування та функціонування органів
державної влади

ДЕЯКИ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ НАДНАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЇ

Світова та внутрішня кризи, які охопили Україну, не тільки не понизили актуальність теоретичних проблем, пов'язаних з її європейською інтеграцією, але, навпаки, стимулювали увагу дослідників до організаційних і правових проблем визначення державного суверенітету в умовах глобалізації та формування наднаціональних (наддержавних) організацій різного рівня. Це пов'язано, перш за все, з тим, що, не дивлячись на традиційність і певну простоту проблеми державного суверенітету, у сучасних умовах зміст даної категорії зазнав істотних трансформацій, а ряд питань, пов'язаних з державним суверенітетом в умовах глобалізації та формування різних наднаціональних інституцій, залишаються вельми спірними й нерозв'язаними, а тому викликають численні дискусії. Йдеться про такі важливі теоретичні й практичні питання, як зміст категорії державний суверенітет, про його відчужуваність (або невідчужуваність), подільність (або неподільність), верховенство державної влади й повновладдя держави, а також співвідношення державного суверенітету та повноважень наднаціональних (наддержавних) організацій.

Істотний внесок у розвиток теорії державного суверенітету в епоху глобалізації внесли такі зарубіжні та вітчизняні дослідники як І. Валлерстайн, С. Гофман, Г. Кіссінджер, Г. Кларк, С. Краснер, Р. Кеохейн, Д. Мітрані, Дж. Моравчик, Г. Моргентау, К. Уолтц, А. Уолферс, П. Суїзі, К. Томпсон, Ф. Фукуяма, Е. Хаас, Дж. Най, В. Андрущенко, Р. Балабан, Д. Видрін,

О. Гончаренко, М. Горелов, В. Горбатенко, О. Дергачов, Л. Іванова, Ф. Кирилук, П. Кравченко, Л. Кремень, Т. Кремень, І. Кресіна, В. Мамонов, М. Марченко, І. Оніщенко, Н. Пастухова, Ю. Римаренко, Ф. Рудич, В. Сарбей, Р. Сербін, В. Ткаченко, П. Шляхтун, А. Чічановський, І. Яковюк та інші.

Аналіз уявлень, що склалися в сучасній юридичній науці, про державний суверенітет дозволяє констатувати, що, не дивлячись на значні розбіжності в поглядах дослідників, всі наявні точки зору на дану проблему можна умовно розділити на дві великі групи.

Дослідники, які представляють першу групу, вважають, що в епоху глобалізації та формування наднаціональних (наддержавних) організацій, держава втрачає частину свого суверенітету. Ними розробляються й обґрунтовуються концепції «обмеженого», «відносного», «функціонального», «реального» тощо суверенітету. Теоретики глобалізації наполягають на тому, що в сучасному світі територіальна цілісність держав і їх суверенітет перестають бути організуючими принципами соціального й культурного життя, що в глобальному просторі відбувається зрушення у бік трансконтинентальних або регіональних рамок дії, взаємодії та здійснення влади. Більш того, ряд авторів передрікає падіння «державного суверенітету», вимушеного ділитися своїми повноваженнями з наднаціональними (наддержавними) структурами та неурядовими організаціями. Критики даного підходу аргументовано відзначають, що часто подібні концепції служать реалізації зовнішньополітичних цілей великодержавного характеру, а міркування про розповсюдження демократії за своєю суттю є основою для проведення агресивної політики впливу деяких супердержав на внутрішньополітичні процеси в формально суверенних державах.

Прихильники другого підходу до розуміння суверенітету вважають, що глобалізаційні процеси в сучасному світі та участь держав в міждержавних організаціях не відмінняє принципи державного суверенітету й невтручання у внутрішні справи цих держав. Визнаючи, що виникнення міждержавних організацій нерідко диктує необхідність створення наднаціональних інститутів, покликаних

реалізовувати цілі й завдання даних організацій, вони підкреслюють, що взаємозв'язок держави та наднаціональних (наддержавних) об'єднань повинен розглядатися не як ліквідація державного суверенітету, а як пошук розумного компромісу між державою та міжнародними інституціями, як своєрідний перехід від традиційної силової концепції державного суверенітету до сучасної демократичної концепції державного суверенітету.

Відповідно до цього підходу передача державами деяких своїх функцій і суверенних прав наднаціональним об'єднанням і структурам означає не обмеження їх суверенітету, а тільки одну з форм здійснення ними своїх повноважень в рамках правової концепції державного суверенітету. Важливо відзначити, така передача державою деяких своїх повноважень повинна здійснюватися добровільно, шляхом укладення відповідних договорів. Причому, якщо держава безпосередньо саме визначає вид суверенних прав, які підлягають делегуванню наднаціональній організації або їх певному обмеженню, то такий договір виступатиме своєрідною формою реалізації державного суверенітету.

У той же час, передача державою наднаціональним (наддержавним) об'єднанням своїх суверенних прав означає, що дані об'єднання, у свою чергу, приймають на себе певні зобов'язання по відношенню до даної держави. Таким чином, йдеться не про ліквідацію державного суверенітету, а про взаємозалежність, взаємовплив суверенітету держав і повноважень наднаціональних (наддержавних) організацій. Тим самим, держава, вступаючи в певну міжнародну організацію, більше придбаває, ніж втрачає, укріплює себе як держава та набуває ознаки дійсного, а не формального суверенітету. У цьому й полягає суть демократичного взаємовигідного процесу, який відповідає вимогам розвитку сучасної цивілізації.

Таким чином, можна зробити висновок, що проблема суверенітету в умовах глобалізації та формування наднаціональних (наддержавних) організацій різного рівня є складною, неоднозначною та вимагає постійного моніторингу з боку дослідників.

